

Programmi üldinfo

Tulemusvaldkond	Õigusriik
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna arengukava	Valdkonna arengukava ei koostata, Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga
Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe
Programmi periood	4 aastat (2024-2027)
Peavastutaja	Justiitsministeerium
Kaasvastutajad (oma valitsemisala asutused)	Esimese ja teise astme kohtud, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, Konkurentsiamet, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Eesti Advokatuur, Patendivolinike Koda

Sissejuhatus

Vabariigi Valitsus on tulemusvaldkonna eesmärgid seadnud lähtuvalt Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ja kooskõlas riigi eelarvestrateegiaga. Valdkonna arengukava ei koostata. Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks loodud programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“ koosneb ühest meetmest ja kuuest tegevusest, mis on vahetult seotud riigi õigus- ja kriminaalpoliitika elluviimisega. Tegevusi viivad ellu Justiitsministeerium, Andmekaitse Inspeksioon, Patendiamet, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Konkurentsiamet, Registrate ja Infosüsteemide Keskus, esimese ja teise astme kohtud ning vanglad. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Justiitsministeerium.

Mitmed strateegilised eesmärgid on sõnastatud Riigikogu poolt heaks kiidetavates poliitika põhialustes, millega määratakse ühe või mitme omavahel seotud poliitikavaldkonna visioon, üleriigiline eesmärk ja prioriteetsed arengusuunad. Õigusriigi tulemusvaldkonna arengut suunavad strateegilised dokumendid on Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030.

Riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ eesmärkide elluviimisega on seotud õiguskaare digitaliseerimine, s.o arendada justiitsüsteemi infosüsteeme selliselt, et kogu protsess on terve elukaare ulatuses digitaalne (strateegia „Eesti 2035“ riigivalitsemise sihi muutus B). Õiguspoliitiline suund püüdleb selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja konkurentsivõimeline („Eesti 2035“ majanduse sihi muutus C). Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu 2021. aastal valitsuses kinnitatud vägivalda ennetamise kokkulepet, otsitakse võimalusi taasühiskonnastamise tõhustamiseks ning arendatakse välja usaldusväärne retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem („Eesti 2035“ rahva kestlikkus, tervis ja sotsiaalkaitse (inimese) sihi muutus C; ruum ja liikuvus (elukeskkonna) sihi muutus B).

Programm keskendub selge ja tervikliku õigusruumi kujundamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Programmi eesmärk, mõõdikud ja rahastamiskava

Programmi eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.				
Mõõdiku nimi	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Koht Maailma vabaduse edetabelis	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	71%	>76%	>76%	>76%	>76%
World Justice Project õigusriigi indeks	0,82	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon rahvusvahelises õigusriigi indeksis kriminaaljustiitsüsteemi alakategorias	10	<15	<15	<15	<15

Programmi eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve	eelarve		
			2025	2026	2027
Programmi kulud	222 131 967	218 264 764	215 222 875	214 144 383	215 387 608
<i>Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum</i>	222 131 967	218 264 764	215 222 875	214 144 383	215 387 608
<i>Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine</i>	11 569 481	9 479 676	9 200 441	8 508 064	8 508 926
<i>Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine</i>	4 863 734	4 903 601	4 866 003	4 773 063	4 773 178
<i>Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus</i>	40 580 958	39 541 409	38 365 805	38 130 827	38 472 727
<i>Karistuste täideviimise korraldamine</i>	80 245 483	76 638 409	74 203 647	74 075 400	74 076 464
<i>Õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine</i>	82 741 860	85 581 265	86 603 293	86 673 343	87 572 627
<i>Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele</i>	2 130 451	2 120 404	1 983 686	1 983 686	1 983 686

Hetkeolukorra analüüs

Muutuv ühiskond seab täiendavaid nõudmisi ning majandus lähtub aina enam teadmispõhisest lähenemisviisist. Oluline on, et õiguskord arvestab paindlikult kõiki arenguid maailmas ning riik pakub uuenduslikke ja ettevaatavaid lahendusi. Riigi õigus- ja kriminaalpoliitika peab suurendama inimeste heaolu ning tagama avatud ja turvalise ühiskonna, kus inimesed teavad oma õigusi ja võivad nende kaitses kindlad olla. Justiitsministeeriumil on keskne roll õigusruumi kujundamisel, toetades omaalgatuslikult erinevate lahenduste väljatöötamist, sh röhudes põhiõiguste tagamisele ja kaitsmisele.

Riigid ei ole omavahelises konkurentsist mitte ainult majanduse ja elukeskkonna, vaid ka õiguskorra poolest. Seetõttu räägitakse viimastel aastatel palju nn regulatiivsest riikidevahelisest konkurentsist, sh on tekkinud reaalne konkurents ettevõtete jaoks atraktiivseima ärikeskkonna pakkumisel. Suurima tulu maksude ja loodud töökohtade näol saab riik, mis suudab kujundada kõige ettevõtjasõbralikuma ärikeskkonna.

Riigi õiguspoliitiline suund peab püüdlema selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, atraktiivne ja konkurentsivõimeline. Oluline on optimeerida riigiasutuste tööd ja muuta isikute suhtlus riigiga lihtsamaks. Eeltoodu tulemusena säilitame või parandame Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maailma vabaduse edetabelis on oluline säilitada „vaba“-staatus).

Kvaliteetne õigusloome parandab riigi konkurentsivõimet ning toetab ühiskonna üldist toimimist. Seaduse muutmine ei pea olema esimene ja ainus viis, kuidas probleemi lahendamisele reageerida, vaid kaaluda tuleb ka muid mitteregulatiivseid võimalusi. Õigusloome mahu vähendamisele aitab kaasa eelnõu koostamisele eelneva esmase analüüsi, sh väljatöötamiskavatsuse järjepidev nõudmine. Oluline on hinnata regulatiivsete muudatuste mõjusid – keda ja kuidas plaanitavad muudatused mõjutavad. Senisest enam tuleks pärast seaduste rakendumist hinnata muudatuste tegelikke mõjusid, kasutades selleks järelehindamist.

Tagada tuleb perekonna- ja eraelu puutumatust ning teisi inim- ja põhiõigusi kaitsev õiguskeskkond, sh rahvusvahelisel tasandil ja piiriülese koostöö raames. Soodsa ja kaasaegse ettevõtluskeskkonna loomisel ja Eesti konkurentsivõime tagamisel on oluline roll majandustegevust reguleerival seadusandlusel. Ettevõtlusega alustamine ja tegelemine peab olema arusaadav ja mõistlikult lihtne, sh tuleb nutikalt kasutada tehnoloogia ja digimaailma võimalusi riigi ja ettevõtjate vahelises suhtluses. Nii seadusandluse kui riikliku järelevalve kaudu peab riik tagama intellektuaalse omandi kaitse ning toetama vaba konkurentsi ja tõhusalt reageerima tegevustele, mis võivad seda kahjustada. Muu hulgas on oluline, et rõhk on ennetusel ning toetamisel.

Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – ootus turvalisele Eestile on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud strateegias „Eesti 2035“¹. Ühelt poolt peavad olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskuulekale teele. Samuti peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh kohtud, prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut (EKEI)) võimekuse kasvu ning süüteomenetluse digitaliseerimise. Oluline on investeerida nii EKEI seadmetesse kaasaegsete uurimismeetodite kasutamiseks kui ka teadus- ja arendustegevusse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumisena ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele, kui tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis puuduvad selleks vahendid. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamise vastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuurisüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Seega kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud ning toimuma koostöös partneritega.

¹ <https://valitsus.ee/strateegia-cesti-2035-arengukavad-ja-planering/strateegia/aluspohimotted-ja-sihid>

Kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 26 000 kuritegu (2022: 25 663; 2023: esialgsel andmel 27 470), tõusuteel on varavastased kuriteod. Samas on Eesti inimeste mure kuritegevuse pärast üsna väike. Eestis peab vaid 1% inimestest kuritegevust suureks mureks, samas kui Euroopa Liidu keskmine on 7% (võrdlusena Rootsis 36%)². Kuigi kinnipeetavate ning tapmiste ja mõrvade arv on jõudsalt langenud³, siis on Eesti kinnipeetavate ning tapmiste suhtarvud Euroopa mõistes võrdlemisi kõrged.⁴ Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus ja konkurentsivõimeline tasu.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Oluline on, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline peale vabanemist iseseisvalt õigusküsimustele elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste kui taastava õiguse laialdasem kasutamine ning vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisejärgne tugi- ja majutusteenus).

Ülaltoodusse panustab oluliselt see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Isikute ootused on suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavam on nii erinevate õiguselukutsete teenus (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokaat, notariaat, patendivolnikud, pankrotihaldurid) kui ka õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Tõhusa õigusriigi kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus. Eestis on 2002. aastal kasutusele võetud elektrooniline Riigi Teataja, milles avaldatud seaduste ja määruste muudatuste alusel ajakohastatud terviktekstidele on antud õigusjõud. 2010. aastast on kehtiva õiguse ainsaks allikaks Riigi Teataja võrguväljaanne. 2021. aastaks on enamus olulisest õigusteabest, sh kohaliku omavalitsusüksuste määrused, seaduste ja määruste tõlked, kohtulahendid ja nende kokkuvõtted ning eelnõude menetluse andmed koondatud Riigi Teatajasse. Vajalik on jätkuvalt koondada oluline õigusteave Riigi Teatajasse ja kaasajastada õigusteabe kättesaadavust kasutajate vajadustest lähtuvalt. Suurendamiseks läbipaistvust ettevõtlussektoris ning arendamiseks uusi, andmepõhiseid teenuseid, muudeti äriregistri andmed alates 2022. aasta 1. oktoobrist tasuta kättesaadavaks.

Eestis on lihtsa ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus võib toimuda kuni kolmes kohtuastmes. 2006. aastal liideti esimese astme kohtute tööpiirkondi. Kohtumajade asukohad jäid samaks, kuid vahepeal on jätkunud inimeste, ettevõtete ja ka õigusvaidluste koondumine suurematesse keskustesse. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selleks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähem koormavaks. Kohtute tõhusat tööd toetab selge ja lihtne menetlusõigus, kohtunike suurem spetsialiseerumine ja normaalne töökoormus, samuti hästitoimivad digilahendused ning tugiteenused.

Eeltoodu saavutamist toetab läbivalt rahvusvaheline koostöö ja tehnoloogilised lahendused. Arvestades isikute piiriülese liikumise suurenemist mängib rahvusvaheline koostöö aina suuremat rolli tõhusama ja inimkeskse õigusruumi kujundamises ning õiguste jõustamises.

Ühiskonna heaks toimimiseks on vaja, et õigusruum oleks arusaadav ja terviklik ning õigusemõistmine tõhus.

Olulised tegevused

- **Õiguskaare digitaliseerimine**

² Standard Eurobarometer 98. 2023. Winter Eurobarometer 2022-2023.

³ 2023. a juuli seisuga oli esmakordselt Eesti vanglates karistust kandmas alla 2000 kinnipeetava (03.07.2023: 1994). Tapmisi ja mõrvu registreeriti 2022 – 27 (<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/tapmised-ja-morvad/>).

⁴ Prisonstudies.org; UNODC. <https://data.unodc.org/#state:1>

Riik peab muutuma kodanikule lihtsamaks ja läbipaistvamaks. Õigusriigi toimimise tõhustamiseks on oluline jätkata **õiguskaare digitaliseerimist**. Tegevuse raames täiustatakse ja võetakse kasutusele uusi töökeskkondi, mis tagavad vajaliku teabe digitaalse kättesaadavuse ning andmete vahetuse. Eesmärk on masinloetavate andmete kasutuselevõtu kaudu hoida kokku kulusid, muuta poliitikakujundamine andmepõhisemaks. Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi, arendame infosüsteeme, kohtuekspertiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses. Püüdleme tõhusa kriminaalõiguse ja selle rakendamise poole. Kriminaalmenetluse digitaliseerimine hõlmab kõiki asjaosalisi, alates politseist ja prokuratuurist ning lõpetades kohtute ja vanglatega. Läbi infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu saame aidata kaasa nii kriminaalmenetluste tõhustamisele, kui intellektuaalse omandi õiguste tagamisele. Arendamisel olev digitaalne ja kõigile jälgitav koosloome keskkond koondab tulevikus kogu Eesti elu mõjutava õigusloomeprotsessiga seotud teabe ühte kohta, katab kogu õigusakti loomekaare kuni Riigi Teatajas avaldamiseni ja võimaldab huvirühmade ning ekspertidega koostöös avatumat poliitika- ja õigusloomet.

- **Kodanikukesksed teenused**

Kodanikukesksete teenuste kujundamisel on vaja muuta digitaalsetele õigusteenustele ja õigusmenetlustele ligipääs kasutajasõbralikumaks, luua juurde lihtsaid ning kättesaadavaid abi võimalusi.

- **Konkurentsivõimeline ärikeskkond**

Digitaliseerimise ja kodanikukesksete teenuste kõrval on Justiitsministeeriumi prioriteediks **konkurentsivõimelise ärikeskkonna** loomine. Õiguskindlad kohturegistrid, milles sisalduvad andmed on kvaliteetsed ja ajakohased ning mille pakutavad teenused on kasutajale mugavad aitavad kujundada ettevõtjale lihtsama ning mugava tegutsemise keskkonna. Registriandmete avaldamise ja tasuta kättesaadavaks tegemisega elavdame majandust, suurendame avaliku sektori tegevuse läbipaistvust, pakume kasulikku informatsiooni (ettevõtetele, riigiasutustele nii Eestis kui ka välisriikides), aitame tuvastada korruptsiooniriske. Toimiv ärikeskkond vajab tõhusat võimalust kaitsta oma õigusi. Kohtumenetlus peab olema osalistele arusaadav ning igas kohtuastmes toimuma mõistliku aja jooksul ja kvaliteetselt. Jätakuvalt on prioriteediks võitlus majanduskuritegevusega.

- **Tõhus kriminaalõigus**

Jätkatakse tegevusi, et kriminaaljustiitsüsteem oleks tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike. Kriminaalmenetlus peab olema arusaadav, st osapooltele on tagatud ülevaade protsessist, nende õigustest ja kohustustest. Viime ellu tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust, toetame kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine). Otsime ja rakendame lahendusi tõusuteel olevate varavastaste kuritegude ennetamiseks. Tegeleme noorte kuritegevuse ennetamisega, mis aitab vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist, sh toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist. Keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod.

- **Õigushariduse kvaliteet**

Jätkatakse tööd ning diskussioone õigushariduse kvaliteedi tõstmise teemal, et tagada reguleeritud õiguselukutsete järelkasv, õigushariduse kvaliteet ja õigusteaduse kestlik areng. Tartu Ülikooli ning Eesti Teaduste Akadeemiat (Riigiõiguse Sihtkapitali) toetatakse seadusest tulenevate ülesannete täitmisel. Jätkub 2022. aastal käivitatud kriminaalõiguse stipendiumiprogramm eesmärgiga toetada kriminaalvaldkonna juristide järelkasvu. Käivitatakse stipendiumi- ja praktikaprogramm õigusloomejuristide järelkasvu tagamiseks.

Meede ja programmi tegevused

Meetme mõõdikud on identsed programmi mõõdikutega, mistõttu on need lisatud programmi tutvustuse juurde.

Meede	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Meetme eesmärk:	Loodud on tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks, tagatud on põhiõiguste tasakaalustatud kaitse ja õigusriigi põhimõtte järgimine ning kuritegevust on vähe.
Meetme kirjeldus:	Meetme raames kujundatakse ja viiakse ellu justiitsvaldkonna poliitikaid, toetatakse põhitegevust, arendatakse vajalikke infotehnoloogilisi lahendusi. Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programmi eesmärkide saavutamiseks on kuus tegevust: õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine; intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine; kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus; karistuse täideviimise korraldamine; õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine; kesksete IT-teenuste osutamine valitsemisaladele.

Programmi tegevus 1	Õiguspoliitika kujundamine ja õigusloome kvaliteedi tagamine
Tegevuse eesmärk:	Avalik ja eraõigus, sealhulgas andmekaitseõigus, intellektuaalse omandi ja konkurentsioigus, on nüüdisaegne, väärtustab põhiõigusi ja õigusriiki, toetab riigi ja ühiskonna toimimist ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda. Õigusloome koordineerimisel tagatakse õigusloome kvaliteet, sealhulgas põhiseaduspärasus ja riigisisese õiguskorra süsteemsus, ning edendatakse andmepõhist ja kaasavat õigusloomet.
Tegevuse kirjeldus:	Riigi- ja haldusõiguse valdkonna seadusloome ja institutsionaalne ülesehitus peab olema selge ja kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav, kooskõlas põhiseadusega ja õigusriiklike väärtustega, samuti Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega ning arvestama riigisisese ja teiste riikide parima praktikaga. Haldustegevus peab olema läbipaistev ja vastutustundlik ning tasakaalus riigi, ettevõtete ja kodanike huvide vahel. <ul style="list-style-type: none"> • Tagatakse Riigikogu ja kohaliku omavalitsuse volikogu valimiste aluseks olevate seaduste kooskõla põhiseaduslike nõuetega, sealhulgas vaadatakse üle erakondade rahastamine ja järelevalve, et tagada ausus ja läbipaistvus poliitilises konkurents. • Analüüsitakse põhiseaduslikkuse järelevalve põhimõtteid laiemalt, et hinnata nende vastavust Eesti vajadustele ning tuvastada võimalikud kitsaskohad. • Tagatakse selged ja tõhusad valitsuskorralduse ja haldusorganisatsiooni alused, sh pööratakse eriti tähelepanu haldusjärelevalve toimimisele. Samuti hoitakse põhiseaduslikku tasakaalu avaliku ja erasektori ülesannete jaotuses, sh kontrollitakse, et ei toimuks riigi tuumikfunktsioonide delegeerimist haldusvälistele isikutele ega ka riigi ülemäärast sekkumist valitsusvälisesse sfääri. • Tagatakse kaasaegse ühiskonna vajadustele vastav haldusõiguse üldosa ja halduskohtumenetlus, muuhulgas pööratakse tähelepanu automaatsete haldusaktide loomise ning suurprojektide menetlemise toetamisele. • Tagatakse riikliku järelevalve ja korrakaitse jaoks loodud normide vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ja võimalustele, jälgides, et need oleks kooskõlas õigusriigi nõuetega. Riigi sekkuv tegevus peab olema võimalikult täpselt kontrollitav ning põhiõigusi vähimal

võimalikul moel riivav. Eesmärk on, et riik ei võtaks endale ülemäärast riikliku järelevalve ülesannet seal, kus inimene saab end ise tsiviilõiguslikult kaitsta.

- Arendatakse koostööd Tartu Ülikooli jt ülikoolidega, et tagada õigushariduse kvaliteet ja juristide järelkasv.
- Toetatakse Eesti Teaduste Akadeemiat, et edendada Riigiõiguse Sihtkapitali kaudu riigiõiguse arengut ja sellealast teadustööd.

Tänapäevasele infoühiskonnale sobiv õigusruum tagab isikuandmete ja salastatud teabe kaitse ning austab üksikisiku inimväärikust ja õigust eraelule, tagades riigi usaldusväärsuse andmete töötlemisel ja üldiseks kasutamiseks mõeldud teabe levi.

- Tagatakse isikuandmete kaitse, avaliku ja salastatud teabe ning muu andmehaldusega seotud õigusloome vastavus põhiseaduse ning EL-i ja rahvusvahelise õiguse nõuetele.
- Valdkonna õigusloomes kujundatakse arusaam, milliseid andmekaitseõiguse norme tuleb kehtestada seaduse tasandil ja mida reguleerida muude meetmetega (nt privaatsust suurendavate tehnoloogiate rakendamine).
- Korrastatakse praktikas kehtivaid arusaamu andmete avaldamise, säilitamise, riskisutuse ja kustutamise kohta nii igapäevaselt kui ka erikordade ajal (nt lepatakse kokku massandmetöötluse lubatavuse tingimused).
- Justiitsministeeriumi ja Andmekaitse Inspektsiooni vahelises koostöös suunatakse isikuandmete kaitse seaduse ning avaliku teabe seaduse rakenduspraktikat.
- Tõstetakse ühiskonna teadlikkust uute digitehnoloogiate tööpõhimõtetest ja inimeste õigustest andmekaitsevaldkonnas. See toimub esmajoonel andmehalduses tehnoloogia inimkeskse rakendamise põhimõtete selgitamise ning vastavate juhendmaterjalide väljatöötamise ja koolituste pakumise kaudu. Suureneb Andmekaitse Inspektsiooni roll nende tegevuste elluviimisel.
- Edendatakse valdkonna ekspertide koostööd avalikus sektoris. See toimub lähiaastatel andmete juhtrühma õiguse alarühma eestvedamise kaudu, samuti osaletakse nõuandjana avaliku sektori digiprojektide (andmete paneel, liivakast, kompetentsikeskus) arendamisel.
- Osaletakse aktiivselt teabeõiguse kujundamisel rahvusvahelisel tasandil, juhendi- ja õigusloomes ning Euroopa Kohtu praktika kujundamises, sh osaletakse läbipaistvusmeelsete EL-i liikmesriikide formaadis.

Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamine peab olema võimalik ka ilma liigse riigipoolse sekkumiseta. Õigusriik peab tagama perekonnaelu ja eraelu puutumatuse ning omandiõiguse teostamise reeglistiku. Ühinguõigus käib kaasas muutuva majanduskeskkonna ja uuenevate ärimudelitega.

- Ühiskonna sujuvaks toimimiseks jälgitakse ühingu- ja maksejõuetusõiguse sobitumist kaasaja muutuvasse keskkonda, et see arvestaks majandusarengutega ning samas pakuks stabiilset õigusraamistikku.
- Eraõiguslike kaubandussuhete reguleerimisel tagatakse tasakaalu säilitamine tarbijate ja ettevõtjate huvide vahel.
- Tarbijate õiguste kaitse edendamisel arvestatakse pidevalt arenevat infotehnoloogiat ja muutuvat kaubanduse valdkonda.
- Poliitikakujundamise ja seaduseelnõude väljatöötamise juures jälgitakse perekonna ja eraelu puutumatuse põhimõttest kinnipidamist.

Intellektuaalse omandi õigusraamistik toetab innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust, on ajakohane ja arvestab valdkonnas esinevaid erisuunalisi huve.

- Autoriõiguse valdkonnas tagatakse ajakohane õigusraamistik ja selle arendamine järjepidevas koostöös valdkonna erinevate osapoolte vahel (Kultuuriministeerium, õiguste omajad, advokatuur, lisaks ka toll, politsei, kohtud, prokuratuur).
- Tööstusomandi valdkonnas jätkub õigusraamistiku järjepidev korrastamine ja edendamine (sh EL-i algatustest tulenevalt) vastavalt muutuvatele majandustingimustele ja arenevale tehnoloogiale, tehes seda koostöös asjaomaste asutuste ja organisatsioonidega (sh ettevõtlusorganisatsioonid, teadusasutused ja ülikoolid, õiguste omajad, advokatuur, toll, politsei, kohtud, prokuratuur).
- Nii autoriõiguse kui ka tööstusomandi valdkonnas osaletakse koostöös rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonide (WIPO ja EPO), EL-i Nõukogu ja Komisjoni ekspertgruppide, EL-i intellektuaalomandi ameti (EUIPO) ja teiste riikide patendiametitega.
- Uuendatakse Patendiameti rahastusmudelit, et tõsta õiguste kasutajate teadlikkust, luua uusi avalikke teenuseid ja tõsta olemasolevate teenuste kvaliteeti.

Ausat ja moonutamata konkurentsi toetav õigusraamistik võimaldab ajakohaste meetmete rakendamist tõhusaks konkurentsijärelevalveks ja avaliku huvi kaitseks. Hästi toimiv konkurentsijärelevalve aitab tagada õiglast konkurentsikeskkonda ettevõtjatele, millest omakorda saavad kasu tarbijad.

- Õigusraamistiku uuendamiseks võetakse kasutusele uus konkurentsijärelevalvemenetlus, kaasajastatakse koondumiste kontrolli aluseid ja normistikku ning uuendatakse grupierandite regulatsiooni aluseid.
- Tugevdatakse konkurentsijärelevalve valdkonda puuduvat koostööd Konkurentsiametiga. Koostöö kaudu tagatakse vastastikune infovahetus ja osalemine nii järelevalvepoliitika kujundamise kui ka selle rakendamise tasandil.
- Konkurentsiamet tõhustab uuendatud õigusraamistiku ning kaasajastatud infotehnoloogiliste lahenduste taustal järelevalvemenetlust, aga ka teadlikkuse tõstmist ja ennetustegevusi.
- Konkurentsioõiguse valdkonnas edendatakse järjepidevat koostööd Justiitsministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Konkurentsiameti, ettevõtjate esindusorganisatsioonide ja teiste valdkonna huvigruppide vahel.

Õigusloomes järgitakse kokkulepitud õigusloomepoliitikat, st hea õigusloome tava, õigusloomepõhimõtteid ja -protsessi. Õigusloome kvaliteedi tagamiseks on vaja hoida ja arendada õigusloomejuristide kompetentse ja tagada õigusloomejuristide järelkasv.

- Jälgitakse kokkulepitud õigusloomenõuete täitmist, eelkõige seaduse väljatöötamiskavatsuste ja seaduseelnõude kooskõlastamise protsessis. Eraldi tähelepanu pööratakse väljatöötamiskavatsuste koostamisele, seaduseelnõude põhiseaduspärasuse analüüsile, ühtsele keeletoimetamisele ja seaduste järelhindamisele.
- Järjepidevalt tegeletakse õigusloome nõuete ja protsessi arendamisega, et tagada ajakohased ja üheselt järgitavad reeglid (hea õigusloome ja normitehnika eeskiri, mõju hindamise meetodika jm juhendid).

	<ul style="list-style-type: none"> • Õigusloomejuriste koolitatakse ja arendatakse Õigusloomeakadeemia kaudu, pakkudes nii õigusloomealaseid kui ka valdkondlikke erialakoolitusi. • Luuakse uuesti õigusloomejuristide järelkasvu programm, et kindlustada õigusloomejuristide järelkasv ja populariseerida õigusloomejuristi tööd. • Edendatakse järjepidevat koostööd õigusloomejuristide, keeleteimetajate jt õigusloomeks oluliste partnerite vahel (Õiguskantsleri Kantslei, Riigikantslei, Riigikogu Kantslei, Presidendi Kantslei). • Jätkatakse riigi koosloome keskkonna arendamist, et koondada kogu õigusloomeprotsess ühte keskkonda ning toetada kaasavat ja läbipaistvat õigusloomet. 				
Tegevuse moodsikud	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Global Data Barometer ⁵ , valitsemise (<i>governance</i>) näitaja hulgas esitatud andmekaitseõiguse kategooria (<i>data protection law</i>)	-	≥90	≥90	≥90	≥90
Maailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking), äriseadusandluse tõhusus ⁶ (<i>business legislation efficiency</i>)	8	≤8	≤8	≤8	≤8
Maailma konkurentsivõime edetabel (IMD World Competitiveness Ranking , valitsuse tõhusus ⁷ (<i>government efficiency</i>))	15	≤15	≤15	≤15	≤15

⁵ Indeksi koduleht: <https://globaldatabarometer.org/> Metoodika: <https://globaldatabarometer.org/wp-content/uploads/2022/05/GDB-Report-English.pdf>

⁶ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>; 2022. aasta tulemused: <https://www.theworldranking.com/entity/country/estonia/>

⁷ Indeksi koduleht: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>; 2022. aasta tulemused: <https://www.theworldranking.com/entity/country/estonia/>

VTK kohustusega seaduseelnõu koostamisele eelneb VTK ⁸	56%	60%	65%	70%	75%
Olulise mõjuga eelnõude ja ilma VTK-ta koostatud eelnõude suhtes teostatakse järelhindamine ⁹	-	40%	50%	60%	70%

Programmi tegevus 2	Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamine				
Tegevuse eesmärk:	Intellektuaalse omandi valdkonna rakendamisel tagatakse intellektuaalse omandi kaitse ja toetatakse innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevust.				
Tegevuse kirjeldus:	<ul style="list-style-type: none"> Patendiameti tegevus ja teenused on suunatud õiguste omajate teadlikkuse suurendamisele ning teenuste (sh e-teenuste) kvaliteedi tõstmisele, samuti Patendiameti pädevuses olevate rakenduslike ülesannete täitmise tõhustamisele (sh autoriõiguse komisjoni tegevuse ümberkorraldamine koostöös Justiitsministeeriumiga). Toetatakse legaalse sisu kättesaadavust (nt EUIPO vastavad algatused, teavitustöösse panustamine mh Patendiameti poolt jms). 				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Ülemaailmne innovatsiooniindeks Global Innovation Index, Innovation Output ¹⁰ näitaja koht edetabelis	18	≤22	≤22	≤22	≤22

Programmi tegevus 3	Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine, sh ennetus				
Tegevuse eesmärk:	Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ja uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskõuekus on kõrge. Kriminaaljustiitsüsteem on tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning suudab avastada ka uusimaid kuriteoliike.				
Tegevuse kirjeldus:	<ul style="list-style-type: none"> Viime ellu kriminaalpoliitika põhialustes toodud tegevusi, et ennetada (korduv)kuritegevust. Hindame kriminaalpoliitika mõjusid, mis hõlmab 				

⁸ Allikas: Justiitsministeerium

⁹ Allikas: Justiitsministeerium

¹⁰ Indeksi koduleht: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020-appendix1.pdf; 2022. aasta raport: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2022/index.html

Mõõdiku selgitus GII indeksil on 2 alamindeksit:

- 1) *Innovation Input*: mõõdab elemente, mis võimaldavad innovaatilisi tegevusi.
- 2) *Innovation Output*: mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi majanduses.

GII üldine skoor on nende kahe näitaja keskmine. **Mõõdame Innovation Output näitajat**, mis mõõdab innovaatiliste tegevuste tulemusi ja väljundeid majanduses.

nii sotsioloogilisi ja muid uuringuid (nt alaealiste õigusrikkumiste uuring, korruptsiooniuring, reovee seire narkoainete suhtes) kui ka suurandmete (nt lobistidega kohtumiste andmete analüüs) ja ametliku statistika kasutamist (nt retsidiivsuse seire, kriminaalstatistika analüüs ja avaldamine); keskendume korduvkuritegevuse ennetamisele: toetame individuaalsetest vajadustest lähtuvate kogukondlike karistuste rakendamist ning vangistusest vabanemisel pakume tugi- ja majutusteenust (tagada tuleb riigieelarveline rahastamine).

- Tegeleme õigussüsteemi vaatevälja sattunud noorte kuritegevuse vähendamise ja ennetamisega, sh koostöös kohalike omavalitsuste, vabasektori ja teiste riigiasutustega, aidates vältida püsiva rikkumiskäitumisega täiskasvanute tekkimist (plaanitakse kuni 21-aastaste noorte avavanglasse paigutamist ning seni kuni 21-aastastele mõeldud sekkumiste kasutamist ka vanemate noorte hulgas).
- Toetame sotsiaal- ja teraapiaprogrammide väljatöötamist ning rakendamist, mh vaimse tervise häire taustaga õigusrikkujatele (mobiilsed sekkumised, uued programmid); keskendume ühiskonnale enim kahju tekitavatele ning suurima mõjuga kuritegudele: rasked vägivallakuriteod, sh inimkaubandus ning lähedaste (nt perevägivald, sh vaimne vägivald ja muu usaldussuhtes toimunud vägivald) ja alaealiste vastu toime pandud teod; samuti organiseeritud kuritegevus, ja majandus-, finants- ja rahapesu-, küber-, korruptsiooni-, keskkonna-, tehnoloogia- ning narkokuriteod.
- Kujundame karistus- ja kriminaalmenetlusõigust, et tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatust (kriminaalmenetluse tõhustamine ja mitmete muude õigusaktide muudatused). Esimeses järjekorras võtame ette kriminaalkohtumenetluse uuendamise, et tagada kiire, tõhus ja osapoolte õigusi parimal viisil arvestav kriminaalmenetlus. Sealjuures töötatakse välja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu, millega mh anda kohtunikele selgemad tööriistad kohtumenetluse tõhusaks juhtimiseks.
- Toetame taastava õiguse rakendamist igas menetluse etapis, sh karistuse kandmise faasis ja selle järgselt (taastava õiguse kontseptsiooni rakendamine, taastava õiguse teenuste kättesaadavuse parandamine, taastaval õigusel põhineva organisatsioonikultuuri juurutamine haldusalas, inimeste koolitamine).
- Seame ohvrite huvid menetluses esikohale, ohvrite kaitsel hõlmatakse ka teised olulised asutused (nt meditsiinasutused). Süüdimõistetute riigi kasuks väljamõistetud summasid kasutatakse sihtotstarbeliselt kuriteoennetuses või -ohvrite toetamiseks.
- Valmistume uute kuritegude ennetamiseks ning neile reageerimiseks (nt AI poolt toime pandud võimalikud teod).
- Automatiseerime kriminaalmenetlusega kogutavate andmete analüüsi (juhtimislauad ja andmeanalüütika, andmelao JAAK arendused) ja arendame avalikkusele suunatud statistikakeskkonda;
- Arendame infosüsteeme, kohtueksperdiise ning analüütilist võimekust kohtueelses menetluses (nt konsultandid prokuratuurides), et kriminaalpoliitika oleks tehnoloogiliselt mitu sammu õigusrikkujatest eespool. Kriminaalmenetluse tõhusamaks muutmiseks digiteeritakse õiguskaar, tõstetakse inimressursi kompetentsi ning värvatakse juurde inimesi.
- Pöörame tähelepanu kuritegevuse tulususe vähendamisele ja kriminaaltulu äravõtmisele ning suurendame vara konfiskeerimise võimekust.

Tegevuse m õ õdikud	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Kuritegude arv <i>Allikas:</i> <i>Justiitsministeerium</i>	25 663	<26 000	<26 000	<26 000	<26 000
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv <i>Allikas:</i> <i>Justiitsministeerium</i>	6%	<6%	<6%	<6%	<6%
V ä givaldsete surmade arv (tapmiste ja m õ rva tagaj är jel hukkunute arv) <i>Allikas:</i> <i>Justiitsministeerium</i>	18	<15	<15	<13	<11
Menetluses osalenute rahulolu <i>Allikas:</i> <i>Justiitsministeerium</i>	74%	>45%	>50%	>50%	>55%
Kinnipeetavate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas:</i> <i>Justiitsministeerium</i>	156	<170	<180	<180	<180

Programmi tegevus 4	Karistuste t ä ideviimise korraldamine
Tegevuse eesmärk:	Karistuste t ä ideviimine vastab t ä nap ä evastele n õ uetele ning v ä heneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Vanglateenistuse järgnevate aastate peamine eesmärk on kohandada oma tegevust ja optimeerida taristu kasutust vastavalt langenud kinnipeetavate arvule ning õigusrikkujate profiili muutustele. Jätatakse üleminekut üsikkambrite süsteemile, Tartu vangla jäab tegutsema piirkondlikkuse põhimõttel, kohandatakse vanglateenistuse tõõkorraldust ja meetodeid ning suurendatakse tähelepanu vabanemiseks ettevalmistamisele läbi avavangla maksimaalse kasutuse ning lühiajaliste väljasõitude võimaldamise. Eriline tähelepanu on kriminaalhooldustõl.</p> <p>Vangla peab võimalikult suurel mäaral peegeldama ühiskonna elu vabaduses, et oma karistuse ära kandnud inimene suudaks vabanedes ühiskonnas iseseisvalt ja õiguskuulekalt toime tulla. Vanglates tuleb tagada kõigi seal viibivate inimeste turvalisus ning inimväarikad vangistamistingimused, sh täiskasvanulikku otsustusõigust ja privaatsust tagav keskkond, mis hõlbustab hilisemat ühiskonda taassisenemist.</p> <p>Inimeste õiguskuulekale tee suunamine saavutatakse läbi erinevate taasühiskonnastavate tegevuste ning sotsiaalprogrammide. Vangla peab olema koht, kus võimaldatakse omandada haridust samal tasemel kui vabaduses (sh arendada digivõimekust) ja teha tasustatud tõöd (sh võimalusel väljaspool vanglat). Kõikides vanglates pakutakse riigikeele õpet tasemetel A1 kuni C1. Kinnipeetavate arvu vähenemine ja lühenedud karistusajad on loonud vajaduse korraldada ümber senine kinnipeetavate tõõhõive mudel ning käivitada uus lahendus 2024 .a. jooksul.</p> <p>Enim kuritegevust soodustavate haiguste (nt sõltuvus- ja vaimse tervise probleemide) ravi ja nõustamisprogrammide läbiviimine peab olema olulisel kohal. See eeldab mh sõltuvuse hindamist kohtueelse menetluse ajal ning narkomaania, alkoholismi, seksuaalsõltuvuse ning teiste vaimse tervise häirete ravi ja nõustamise kättesaadavust abivajavatele nii vanglas</p>

	<p>kui ka väljaspool seda. Süsteemi paremaks administreerimiseks ja killustatuse vähendamiseks ühendatakse vanglameditsiin alates 01.07.2024 tsiviilmeditsiiniga.</p> <p>Kohalike omavalitsuste tegevus, iseäranis suurepärane ennetustöö ja tugi õigusrikkujatele ning eritähelepanu laste ning noorte arengu toetamisele, on siin märkimisväärse tähtsusega, et vanglates oleks ka edaspidi vähem kinnipeetavaid. Vanglateenistuse ja omavalitsuste koostöö ja teineteise väljakutsete mõistmine on kandva tähtsusega. Vanglateenistuse ametnike kompetentsi ja oskuseid saab omavalitsuste tasandil paremini ära kasutada, prioriteetne on kriminaalhooldusametnike eestvedamise suurendamine võrgustikutöös õigusrikkujatega.</p> <p>Tõhusa karistuse täideviimise süsteemi tagamiseks on eelkõige vaja, et nii vangide kui ka kriminaalhooldusalustega töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke ning neil oleks piisav varustus, kaasaegsed töövahendid ja konkurentsivõimeline tasu. See on võtmetähtsusega ka riigi sisejulgeoleku tagamisel, milles vanglateenistusel on oma kindel roll. Kriminaalhooldusametnike ettevalmistuse tasemest sõltub korduvkuritegevuse määr vanglast vabanenute ja tingimisi vabastatute hulgas.</p> <p>Sotsiaalse kontrolli saavutamist vanglas soodustab nn dünaamiline turvalisus, st head suhted ja prosotsiaalne kontakt vangide ja personali vahel, mis aitavad ennetada agressiivset käitumist. Seega peab vangla töötajaskond olema kinnipeetava peamiseks mõjutajaks ning sotsialiseerijaks. Lisaks peab kriminaalhoolduse tase olema selline, mis võimaldaks saavutada töös hooldusalustega sisulisi eesmärgi ning mõjutada neid käituma õiguskuulekalt. Selleks tuleb ametnike oskusi järjepidevalt arendada ning koolitada neid uute ja kaasaegsete lähenemisviiside (sh taastav õigus) rakendamiseks.</p> <p>Jätkatakse tööd digitaalsete lahenduste ja tööprotsesside arendamisega. Tegeletakse erinevate e-lahenduste (avalik e-toimik, e-poe lahendus, kriminaalhooldusportaal, vangiportaal) arendamisega ja võetakse kasutusele tahvelarvuteid, millega kinnipeetavad saavad kasutada e-poe teenust, tutvuda erinevate dokumentidega ja suhelda enda lähedastega. Läbimõeldud ja andmetel põhinevate otsuste tegemiseks on valminud esimesed juhtimislauad, mis järgemööda aina täienevad.</p> <p>Täiendavalt panustab vanglateenistus laiapindsesse riigikaitssesse ning osutab Siseministeeriumi valitsemisalale ametiabi siseturvalisuse tagamisel, mis eeldab vajalikku varustust ja väljaõpet.</p>				
Tegevuse mõõdikud	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Ametniku poolt süütegude toimepanemine vangile vastu <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Vangi põgenemine vangla siseterritooriumilt <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	0	0	0	0	0
Avavangla täituvus <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	79%	75%	75%	75%	75%
Pikema kui ühe aastase karistusega vangidel ning kriminaalhooldusalustel on olemas riskide	100%	100%	100%	100%	100%

maandamise tegevuskava <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>					
Vangide retsidiivsus 2 aasta jooksul peale vabanemist <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	31%	<35%	<35%	<35%	<35%

Programmi tegevus 5	Õigusemõistmise, õigusregistrite ja õigusteenuste tagamine
Tegevuse eesmärk:	Inimesed ja ettevõtted saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud. Kohtumenetlus ja kohturegistrite pidamine toimib usaldusväärset ja tõhusalt, õigusteenused ja õigusteave on usaldusväärsed ja kättesaadavad.
Tegevuse kirjeldus:	<p>Õigusemõistmine on Eestis sõltumatu. Keegi ei saa väljastpoolt kohtuvõimu sekkuda kohtuniku töösse. Kohtute üldkogud ise kinnitavad oma tööjaotusplaanid, millega määratakse, millised kohtunikud milliseid asju lahendavad. Täidesaatev riigivõim ei korralda kohtunike valikut, distsiplinaar- ega muid personaliküsimusi ning koolitust.</p> <p>Seadusloome ning I ja II astme kohtute eelarvestamise, tugiteenuste ja digitaliseerimise korraldamine on Eestis parlamentaarse protsessi ja poliitilise vastutuse osaks. Kohtuhalduse eest vastutav minister teeb olulisemad otsused kohtunikest enamusega Kohtute Haldamise Nõukoja heakskiidul.</p> <p>Kohus on ühiskonnas viimane aste õigusrahu tagamiseks. Kohtumenetlus on kulukas, mistõttu on oluline arendada ennetavat õigusabi ja kohtuväliseid vaidluste lahendamise võimalusi ning panustada süüteoennetusse, perelepitusse ja taastavasse õigusesse laiemalt. Kui juba õigusvaidlus või õigusrikkumine tuuakse kohtu ette, siis peame pakkuma kättesaadavat, asjatundlikku ja kiiret õigusemõistmist. Sel eesmärgil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tagame õigusemõistmise kättesaadavuse (eeskätt riigi toetatud õigusteenustega, menetlusabi võimaldamisega ning digilipipääsude laiendamisega). Jälgime pidevalt kohtute töökoormuse näitajaid selleks, et üheski kohtus ega kohtuastmes ei tekiks ülekoormusest tingitud menetlusaja pikenemist; • Otsime võimalusi kohtumenetluse tõhustamiseks ja kulude kokkuhoiuks, sealhulgas valmistame ette vastavaid õigusloomelisi algatusi, näiteks seadusemuudatuse tsiviilasjade apellatsioonimenetluse optimeerimiseks ning kohtu alluvusest menetlustoimingute väljaviimiseks.; • töötame välja digilahendusi andmepõhisteks menetlustoiminguteks lähtudes andmete ühekordse sisestamise ja taaskasutamise põhimõtetest, et muuta kohtumenetlus läbipaistvamaks ja vähendada halduskoormust; • toimub üleminek digitaalsetele kohtutoimikutele süüteomenetluses. Soovime varustada 2/3 kohtusaalidest videokonverentsiseadmetega, et võimaldada menetlusosalistel virtuaalselt istungil osaleda. Samuti tuleb kvaliteetse helisalvestise saamiseks välja vahetada kohtusaalide amortiseerunud helisüsteemid; • aitame parandada õigusemõistmise läbipaistvust (eeskätt parem digilipipääs kohtuteabele ning selgemad ja üle menetlusliikide ühtsemad reeglid kohtulahendi, kohtutoimiku ja kohtuistungil avalikkusele); • pöörame erilist tähelepanu neile, kes vajavad rohkem abi ja kaitset (eeskätt alaealised ja erivajadustega menetlusosalised); • tagame kohtumajade turvalisuse ning digitaalsete kohtuteabe kaitstuse; • suurendame kohtute vastutust ja otsustusõigust kohtute arendamisel ja haldamisel ning valmistame selleks ette vajalikud seadusemuudatused.

kaasajastame kohtunikuametit leevendades selleks kohtuniku ametikitsendusi, sealjuures loome kohtunike tagasisidestamise süsteemi.

Kohus on registripidajana (äriregister, kinnistusraamat jt) õiguslikult asjatundlik, usaldusväärne ja sõltumatu.

Arendame kohturegistrite infosüsteeme ja teenuseid ning lõimime neid teiste avaliku sektori teenustega (sündmusteenused).

Äriregistri alal vajab uuendamist majandusaasta aruannete esitamine – aruandlusdistsipliini, kasutajamugavuse ja õigusnormide osas. Kaugem eesmärk on võimaldada isetoimivat aruandlust (äriregistriga ühendatud aruandluskeskkond).

Majandusaasta aruandeid esitamata jätvate või pika hilinemisega esitavate ettevõtete arv on liiga suur. Äriühingu asutamine on kiire ja lihtne, likvideerimine ja ka lihtsalt kohustuste täitmisele (nt aruande esitamiseks) sundimine aga aeganõudev. Seda kasutavad ära saririkkujaid, kes hülgavad vanu ja asutavad juurde uusi juriidilisi isikuid. See halvendab Eesti ärikeskkonda, sest pahatahtlikel on võimalus ahelasutamise abil tegutseda turul ebaausa konkurentsieelisega, jättes maha nii maksu- kui eravõlad. Äriregistri pidaja on saanud järelevalve tõhustamiseks lisaressurssi (jagades seda tegelike kasusaajate andmekogu formaalse järelevalvega) ning tõhustamas järelevalvetööd ja kommunikatsiooni. Töötame välja võimaluse kõrvaldada kohustuste korduvad rikkujad mõneks ajaks äriühingute loomisest ja juhtimisest (ärikeelud äriregistri asjades).

E-äriregistri haldamisel ja arendamisel toimus üleminek päringutasudelt riigieelarvelisele rahastamisele. Registriandmete tasuta kasutamiseks andmine toob loodetavasti kaasa uusi nutikaid äriteenuseid, mis aitaksid kaasa ettevõtluskeskkonna läbipaistvusele.

Maksekäsu kiirmenetluses lahendatakse üle poole kohtu ette toodud tsiviilvaidlustest ning see arv kasvab kiiremini kui hagiavalduste arv. Uuendame järjepidevalt maksekäsu kiirmenetluse infosüsteemi, et märgatavalt vähendada tehnilist tööd menetluses, suurendada automatiseeritust ja võtta kasutusele kratid.

Õigusabi osas lahendame järgmisi probleeme:

- õigusabi kättesaadavus neile, kellel on selleks rahalisi takistusi, vajab parandamist. Justiitsministeerium korraldab selleks riigi õigusabi teenust Advokatuuri kaudu (määratud kaitsjad süüteomenetluses, määratud esindajad muudes menetlustes) ning riigi toetatud esmase õigusnõu teenust konkursiga valitud lepingupartnerite kaudu. Vaja on analüüsida riigi õigusabi ja esmatasandi õigusnõustamise korraldamist, et tõhustada õigusabi kättesaadavust, mh analüüsida riigi õigusabi taotlemise ja määramise ning riigi õigusabi osutamise eest makstavate tasude väljamaksmise lihtsustamise võimalusi;
- vajalik on muuta digitaalsetele õigusteenustele ligipääsu kasutajasõbralikumaks ja luua juurde eneseabivõimalusi.

Tsiviiltäitevaldkonnas tegeleme järgmiste asjadega:

- käivitame 2024. aastal ühtse riikliku täitmisregistri, mis annab täieliku ülevaate kõigist täiteasjadest (sh Maksu- ja Tolliameti omadest) ning sisaldab e-aresti lahendust, mida võlgniku ja muu menetluse osalise pangaarve automatiseeritud kontrollimiseks ja arestimiseks kasutavad lisaks täituritele ka uurimisasutused;
- tegeleme valdkonna õigusaktides (täitemenetluse seadustik, kohtutäituri seadus, kohtutäiturimäärustik) suuremate kitsaskohtade elimineerimisega ning aktide kaasajastamisega;

- elatisnõuete täitmine on täituribüroole tugevalt kahjumlik (väike tasu, aastatepikkune menetlus, palju lisanõudeid), kuid on oluline, et laste huvides toimuv menetlus oleks ka efektiivne. Sellest tulenevalt jätkame elatisnõuete täitmise toetamist riigieelarvest;
- osaleme Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumi koostöös juhitavas projektis, et analüüsida riiginõuete sundtäitmise ümberkorraldamise võimalusi.

Vaatame üle notari tasud ja analüüsime notariteenuse piirkondlikku kättesaadavust, samuti analüüsime võimalusi notari pädevuse laiendamiseks.

Pankrotivara arvelt makstavate pankrotihaldurite tasu määrad vajavad ülevaatamist ja uuendamist.

Eestis tegutsevad vaba elukutsena ka vandetõlgid, keda Justiitsministeerium on eksamineerinud õigustõlke valdkonnas. Vandetõlgi antud kinnitused on võrdsustatud notariaalse kinnitamisega. Vandetõlkiidele on pandud riiklik ülesanne tõlkida Riigi Teatajas avaldatud seadusi ja välislepinguid.

Justiitsministeerium on Riigi Teataja ja Ametlike Teadaannete väljaandja. Oleme käivitanud Riigi Teataja uuendamise, et pakkuda kasutajale veelgi rohkem võimalusi õigusteabe saamiseks. Teeme Riigi Teatajas kättesaadavaks keeletehnoloogilised lahendused, sh õigusaktides määratletud terminite tähendused. Osaleme õigusterminite tõlkeaparatuuri väljaarendamisel ning Haridus- ja Teadusministeeriumi juhitavas eesti keele automaatfunktsioonide ja keskse tõlkevärava väljaarendamises.

Ametlikes Teadaannetes koondame üldsuse ja kogukonna teavitamiseks mõeldud teadaanded, kus laiendame avaldatavate teadaannete hulka ja populariseerime Ametlike Teadaannete kasutamist. Uuendame Ametlike Teadaannete tehnoloogilist platvormi ja parandame kasutusmugavust.

Arendame välja keskse kättetoimetamisteenuse. Menetlusedokumentide kättetoimetamist reguleerib praegu üle 80 seaduse ning selleks on loodud palju rööpseid lahendusi. Kättetoimetamise kulud on suured, sh ainuüksi kohtute postikulu oli 2022. aastal 1,2 mln eurot (ilma käibemaksuta), ning kättetoimetamise toimingud võivad olla aeganõudvad ja kaasaegseid tehnoloogilisi võimalusi ei ole piisavalt kasutatud ka selleks, et takistada kättetoimetamisest pahatahtlikult hoidumist. Probleemide lahendamiseks loome keskse tehnilise lahenduse ja seda toetavad õigusnormid.

Konkurentsiamet on tarbija huve kaitsev ühendamet, mis teeb nii üldist konkurentsijärelevalvet kui korraldab kaheksat eriseadustega reguleeritud turgu (sh kooskõlastab monopoolsete ettevõtete hindu – näiteks elektri ja maagaasi võrgutasu, kaugkütte ning ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni hindu).

Konkurentsiameti pikaajaliseks probleemiks oli alarahastus – ülesannete hulk on aastate jooksul oluliselt kasvanud, kuid ameti koosseis kahanes. Rahastamisprobleemi vähendas 2022. aasta algusest jõustunud seadusmuudatus, mille kohaselt monopoolsete ettevõtete tasuvad ametile järelevalvetasul. Ameti eelarvesse lisanduv raha võimaldab suurendada järelevalveressurssi, tõsta kompetentse ning luua uusi digilahendusi. Ametis on koostöös RIK-iga väljatöötamisel monopoolsete ettevõtete hinnaregulatsiooni automatiseeriv lahendus – SF-i rahastatud projekti "Konkurentsiamet, hinnakratt - menetlustarkvara" raames.

2023. aastast käivitus ameti kolmas tegevussuund maksejõuetuse järelevalve näol. Pärast maksejõuetusteenistuse esmast käivitamist ning menetlusliku tööriistakasti läbiproovimist on kavas teenistuse edukuse hindamisel kasutada rahalist mõõdikut – kui palju raha saavad võlausaldajad maksejõuetusteenistuse abil tagasi.

Tegevuse m õ õdikud	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)
Pikkade menetluste osakaal kohtutes <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Tsiviilasjad: HMK- 19,5%; PMK – 14,8%; TMK – 9,8%; VMK – 19,2%; Üldmenetlustes Kriminaalasjad: HMK- 12,8%; PMK – 8,9%; TMK – 11,4%; VMK – 10,5%; Haldusasjad: TlnHK – 5,3%; TrtHK – 26,8%	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetlustes kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetlustes kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetlustes kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldusasju ning üldmenetlustes kriminaalasju ei ole kohtutes menetluses rohkem kui 10 %
Menetlusosaliste rahulolu hinnang kohtute tööle <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge
Kohtulike registrite menetluste läbiviimine seaduses sätestatud tähtaja jooksul <i>Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus</i>	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetlused viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul
Rahulolu esmatasandi õigusabi teenusega <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul	Vähemalt 90% abisaajatest rahul või pigem rahul

Programmi tegevus 6	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele				
Tegevuse eesmärk:	Kesksed IT-teenused teistele valitsemisaladele on osutatud				
Tegevuse kirjeldus:	Registrate ja Infosüsteemide Keskus osutab haldusala välistele asutustele erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arendustega seotud teenuseid, sh dokumendihaldussüsteemi haldamine ja arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine.				
Tegevuse mõõdik	Tegelik 2022	Sihttase (2024)	Sihttase (2025)	Sihttase (2026)	Sihttase (2027)

Vastavus teenustaseme lepingule <i>Allikas: Justiitsministeerium</i>	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele
---	---	---	---	---	---

Programmi juhtimiskorraldus

Õigusriigi programmi koostamist ja täitmist koordineerib eelarve- ja strateegiatalitus koos ministeeriumi juhtkonnaga. Elluviidavad tegevused ja prioriteedid lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist, on kooskõlas riigi eelarvestrateegia protsessiga nelja aasta lõikes ja täpsustatakse ühe aasta lõikes riigieelarve protsessi raames. Programm avalikustatakse ministeeriumi veebilehel pärast seda, kui minister on programmi kinnitanud. Programmi tegevuste elluviimisesse panustavad kõik valitsemisala asutused. Tulemusinfo ja ressursside kasutamist seiratakse juhtkonna poolt jooksvalt. Programmi rakendamise kohta koostatakse igal aastal tulemusaruanne, mis esitatakse Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile. Programmi muudetakse vastavalt vajadusele.